

INTERMEZZO

Mert Yeşilmanderler

mertyesilmenderler@hotmail.com

Lübeck'in Kalbindeki Brahms Enstitüsü

Sevgili Andante okurları, klasik müzik tarihi o kadar uçsuz bucaksız bir deniz ki, yıllar sonra en iyi bildiğinizi düşündüğünüz bestecilerle ilgili yepyeni keşifler bile yapabiliyorsunuz. Bu bazen ender rastlanan bir fotoğraf, az çalınan bir eser veya daha önce hiç duymadığınız bir anekdot olabiliyor. Birazdan okuyacağınız satırlarla sizleri alışılmışın dışında şaşırtıcı keşifler yapabileceğiniz bir müzik yolculuğuna çıkarmak istedim.

Ünü tüm Almanya'ya ve Avrupa'ya yayılmış başarılı müzikolog Prof. Dr. Wolfgang Sandberger ile başkanlığını yaptığı Lübeck Brahms Enstitüsü ve Müzesi hakkında çok verimli bir söyleşi gerçekleştirdik. Brahms Enstitüsü'nü sizlere tanıtmak istememin en önemli sebebi, enstitünün tüm arşivini yüksek çözünürlüklü olarak internet sayfası üzerinden yayınlıyor olması, hem de hiçbir ücret veya üyelik gerekmezsiniz. Burada müzik tarihi açısından birbirinden değerli parçalardan söz ediyoruz: Fotoğraflar, mektuplar, el yazması notalar, eskizler ve hatta Brahms'ın kişisel adres ve not defteri...

Brahms'ın benim için diğer tüm Romantik bestecilerden farklı bir yeri olduğunu benı yakından tanıyan herkes bilir. Bu nedenle çeviri sürecinde özellikle keyif aldığımı, hatta zaman zaman Brahms Enstitüsü arşivinde kaybolduğum için çevirinin normalden biraz daha uzun sürdüğünü belirtmek isterim. Söyleşimizi okuduktan sonra sizler de merak içerisinde Brahms Enstitüsü internet sayfasını ziyaret etmeye giderseniz, amacıma ulaşışım demektir...

Sevgili Prof. Sandberger, Brahms Enstitüsü hakkındaki sohbetimize başlamadan önce kendinizi tanıtabilir misiniz? Öğrencilik yıllarınızdan itibaren müzikolog olarak kariyerinizin yükselişe geçmeye başladığı zamanlara kadar hangi yollardan geçtiniz? Günümüzde çalışmalarınızın merkezinde neler yer alıyor?

1999 yılından beri Brahms Enstitüsü'nün (Brahms-Institut) başkanlığını yapıyorum ve Lübeck Müzik Yüksekokulu'nda (Musikhochschule Lübeck) müzikoloji profesörü olarak ders veriyorum. Müzikolojiye profesyonel anlamda yönelmeden önce Osnabrück ve Hannover'de viyolonsel eğitimi aldım. Yani müziğe neredeyse herkes gibi ben de enstrüman eğitimi olarak başladım. Henüz çocukken de okumaya çok meraklıydım. İcracılık ile müzik tarihinin bir arada ve devamlı temas halinde olması benim için çok önemliydi. Bildiğin gibi bunu günümüzde okulumuzda da uygulamaya gayret ediyoruz. Müzikoloji eğitimi aldığım yıllarda Barok dönem ve özellikle de Heinrich Schütz'ün eserleri çok ilgimi çekiyordu. Doktora sürecinde ise daha çok 19. yüzyılda yapılmış olan çalışmalara yöneldim. Örneğin doktora tezimin için Philipp Spitta'nın büyük Bach biyografisini ele almıştım. Benim için halen çok değerli bir çalışma olarak yerini koruyor.

Günümüzde müziğin ve müzik tarihinin mümkün olduğunca fazla insana ulaştırılması gayesiyle yaptığım çalışmalar da var. Uzun yıllardır Batı Almanya Radyosu (WDR), Kuzey Almanya Radyosu (NDR) ve Güneybatı Almanya Radyosu (SWR) gibi kurumlarda hem programlar yapıyor hem de konuk olarak söyleşilere katılıyorum. Bu tutkumu okulda verdiğim seminerlere de

Prof. Dr. Wolfgang Sandberger

Fotoğraf: Christian Ruvolo

aktarıyorum. Profesyonel anlamda müzik eğitimi almamış dinleyicilerin dinledikleri eserleri olabilecek en verimli şekilde içselleştirebilmesi için bilincinde olmamız gereken önemli noktalar var. Açıklamalı konserler bu noktada en pratik araçlardan bir tanesi. Nasıl dinleyicileri laf kalabalığı yapıp monoton bilgilerle sıkmadan, fakat gerçek anlamda ilgilerini çekerek müzik hakkında bilgilendirebiliriz?

Bu konuyla ilgili son yıllarda kendimi daha da geliştirmeye çalışıyorum, okulda Müzik Üzerine Konuşmak başlıklı seminerler veriyorum. Bir diğer önemli ağırlık noktam ise elbette Johannes Brahms. Müzikolojik anlamda yeni keşifler yapmayı da çok seviyorum. Özellikle Zürih ve Viyana'da yapılan kongrelere katıldığımız zaman nelerle

karşılacağımız hiç belli olmuyor. Dolayısıyla müziğin sadece alışık olduğumuz anlamda tarihi kısmıyla ilgilendiğimi söyleyemem.

Söyleşimizin asıl kısmına geçerek Brahms Enstitüsü'nün kuruluş süreciyle devam etmek istiyorum. Her şey nasıl başladı? Enstitünün tamamen bağımsız bir kurum olarak değil de Musikhochschule Lübeck ile aynı çatı altında olmasının özel bir sebebi var mı?

Brahms Enstitüsü fikri 1991 yılında Kurt ve Renate Hofmann çiftinin kişisel ve gerçek anlamda eşsiz diyebileceğim Brahms koleksiyonunu bağışlamak istemesiyle oluştu. Bu koleksiyon günümüzde de enstitümüzün en önemli parçası. Enstitü

Prof. Dr. Wolfgang Sandberger ile Villa Brahms'ta verdiğimiz bir konser sonrası

kurucuları o yıllarda kurumsal yapının nasıl olması gerektiğiyle alakalı ciddi şekilde düşünmüşler. Schleswig-Holstein eyaletindeki tek müzik üniversitesi Lübeck'te olduğu için enstitünün de Lübeck merkezli olması gerektiğine karar vermişler. Böylece Brahms Enstitüsü üniversiteye bağlı bir araştırma merkezi olarak kurulmuş. Bu iki kurumu bir arada düşünmüş olmaları gerçekten çok akıllıca. Müzik bilimleri ile müzik icracılığının bir bütünü parçası olarak hareket etmesi açısından o yıllarda atılan çok önemli bir adım. Hemen aynı yıl içerisinde günümüzde de halen devam eden Brahms Festivali de hayata geçirilmiş. Özellikle üniversitenin o zamanki rektörü Friedhelm Döhl bu değerli koleksiyonun sahip olduğu

potansiyeli çabucak kavramış olsa gerek ki, enstitünün üniversiteyle aynı çatı altında olması fikrini hemen benimsemiş. Enstitünün kapalı kapılar ardında sadece müze görevi görerek değil, üniversite ile iş birliği içerisinde yeni araştırma ve incelemeler yaparak büyüme devam etmesi gerektiğini savunmuş. Bu iki kurumun 30 yıldan fazla süredir birlikte çalışması ve her yıl ortak bir festivale imza atması Alman müzik üniversiteleri tarihinde gerçek bir başarı öyküsüdür.

Brahms Enstitüsü'nün görevleri ve hedefleri nelerdir?

Brahms Enstitüsü müzisyenlere, araştırmacı müzikologlara, öğrencilere, müzikseverlere, kısacası Brahms ile yakından ilgilenen herkese hitap ediyor diyebilirim. Çalışmalarını Brahms'ın yaşamına, eserlerine, yakın çevresine ve müzik tarihinde bıraktığı izlere adanmış, devamlı büyüyen ve arşivini tüm dünya ile paylaşan bir araştırma merkezimiz. Kuruluş sürecinde başlatılan koleksiyon halen enstitünün kalbini oluşturuyor. İlerleyen yıllarda bünyemize kattığımız her yeni parçayı da elbette bu koleksiyona dahil ettik.

Çalışmalarımızdan aldığımız şevkle bir motto bile geliştirdik: Toplamak sorumluluktur. Birbirinden değerli mektuplar, fotoğraflar, el yazması notalar... Bunları sadece müzeyle sınırlı tutmuyoruz. Belirli aralıklarla tüm koleksiyonu gözden geçiriyor, gerektiğinde bazı parçaları bakıma alıyor ve en önemlisi herkes için dijital olarak ulaşılabilir tutmaya devam ediyoruz. Bu arada yeni parçalar toplamaya ve koleksiyonumuzu büyültmeye de devam ediyoruz. Sadece Brahms'la ilgili değil; Joseph Joachim, Julius Stockhausen, Theodor Kirchner, Clara Schumann gibi Brahms'ın yakın çevresinde bulunmuş önemli müzisyenlerle ilgili parçalarımız da var. Tüm bunlar genel anlamda 19. yüzyıl müzik yaşamıyla ilgili çok güzel izlenimler edinmenizi sağlıyor. En önemli çalışmamız ise sanırım tüm

Villa Brahms

Fotoğraf: Olaf Malzahn

koleksiyonun dijitalleştirilerek internet üzerinden herkese açık hale getirilmesi oldu. **Koleksiyonun içeriğinden biraz daha detaylıca bahsedebilir misiniz? Sizin için en ilginç ve önemli parçalar hangileri mesela?**

Robert Schumann'ın dört el piyano için *Bilder aus Osten (Doğu'dan Tablolar)* isimli eserinin el yazması notaları eksiksiz ve hasarsız biçimde koleksiyonumuzda mevcut. Notaların çoğu günümüze ya eksik ya da okunaklılığını yitirecek kadar yıpranmış şekilde kalmış oluyor. Bu açıdan değerli bir parça olduğunu düşünüyorum. Bir başka çok değerli parçamız ise Brahms'ın Op. 26 Piyanolu Dörtlü'sünün el yazmaları. Bu notalar enstitümüzden önce piyanist Rudolf Serkin'in himayesinde bulunuyordu. El yazmalarının en ilginç yanı elbette bestecileri çalışırken ve düşünürken anlık olarak gözlemlene imkanı sunuyor olmaları.

Dikkatli ve profesyonel bir bakış açısıyla incerseniz bu anlamda harika ipuçlarıyla karşılaşabilirsiniz. Fakat Op. 26 Piyanolu Dörtlü'yü benim için bilhassa anlamlı kılan bir özelliği var. İkinci bölümün başı için iki ayrı versiyon mevcut. Brahms sonradan bunlardan ilkinin üzerini çizmiş. Bu iki versiyonu karşılaştırdığımız zaman, Brahms'ın tam olarak neyi neden ve nasıl değiştirdiğini, piyano ve yaylılar arasında nasıl daha homojen bir tını elde etmeye çalıştığını görüyorsunuz. Sonradan viyolonsel partisi ile piyanonun sol el partisini birbirine entegre etmesi, piyanodaki temayı daha bütünlüklü duyulacak şekilde yaylılara da pay etmesi... Tüm bunlar Brahms'ın düşünme biçimini ve çalışma yöntemlerini anlamamız açısından çok etkileyici detaylar. *Ein Deutsches Requiem (Bir Alman Requiem'i)* ve çeşitli şarkıların el yazmaları da mevcut. Bestecinin o esnada zihninden geçenleri okuyabilmemiz

açısından her biri birbirinden değerli parçalar.

Tüm koleksiyonu dijitalleştirerek herkese açık hale getirme fikrini nasıl geliştirdiniz? “Dijital Brahms” için özel bir çıkış noktanız var mıydı?

Brahms Enstitüsü zaten özünde herkese açık bir kurum. Dolayısıyla koleksiyonun sadece Lübeck’e gelen müze ziyaretçileri için değil, internet üzerinden tüm dünyaya açık hale getirilmesi fikri göreve başladığımdan beri aklımdaydı. İster İstanbul’da ol ister San Fransisco’da, isteyen herkes internet sayfamız üzerinden herhangi bir kısıtlama veya ücret olmaksızın örneğin Brahms’ın adres defterini sayfa sayfa inceleyebilir. Sence de böyle olması gerekmez mi? “Dijital Brahms” altında yaptığımız işin özünü oluşturuyor. Nasıl ki Brahms eserleriyle tüm insanlığa mal olmuş bir besteci ise, arkasında bıraktığı materyaller de aynı şekilde herkesin erişimine açık olmalı.

Yaptığımız mektup araştırmaları da bu dijital bankanın önemli bir kısmını oluşturuyor. Brahms’ın tüm mektuplaşmalarını çok detaylı şekilde inceledik. Mektuplaşma açısından Brahms hiç de (Robert Schumann’ın bir zamanlar ifade ettiği gibi) tembel birisi olmadı. Tam tersine, 11.000’in üzerine Brahms tarafından ve Brahms’a yazılmış mektubu inceledik ve bunların hepsini BBV (Brahms-Briefwechsel-Verzeichnis) adını verdiğimiz dijital bir bankada topladık. İnternet sayfamız www.brahms-institut.

Johannes Brahms - Hamburg, 1862 (© Brahms-Institut)

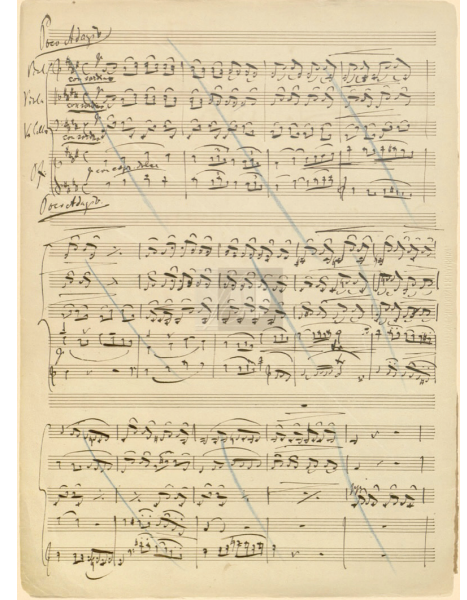
[de](#) üzerinden hepsine ulaşmak mümkün. Mektupların her birinin orijinali doğrudan okunabilecek şekilde arşivimizde mevcut değil. Ama enstitümüzde bulunmayan mektupların hangi kütüphanede kayıtlı olduğuyla alakalı bilgiler de mevcut. İlgililer bu bilgiler doğrultusunda mektubun

orijinalinin bulunduğu kütüphaneye iletişime geçebiliyorlar. Bu vesileyle okuyucularımıza bir çağrıda bulunmak istiyorum: İnternet sayfamızı ziyaret ederek müzikal bir keşif yolculuğuna çıkın. Şaşırtıcı güzellikte şeyler keşfedebileceğinizi garanti edebilirim.

Biraz da Brahms Müzesi’nden söz edelim istiyorum. Bildiğim kadarıyla her yıl belirli bir ağırlık noktası etrafında bir sergi hazırlıyorsunuz. Bu yılki serginin teması ne örneğin? Ve bu sergiler de dijital olarak erişime açık mı?

Brahms Enstitüsü ve Müzesi’nin bulunduğu muhteşem bina *Villa-Brahms* 1800 yılında mimar Christian Frederik Hansen tarafından inşa edilmiş. Bu olağanüstü güzellikteki yapıyı elbette sadece kendimize saklamak istemiyoruz. Brahms Müzesi aynı zamanda bu değerli yapının dışarıya açılan bir penceresi. Koleksiyonumuzu sadece dijitalleştirerek değil, gerçek bir müze ruhu ile Lübeck’te bulunan ziyaretçilerimiz ile de paylaşmak istedik. Dediğin gibi her yıl özel bir tema belirleyerek yeni bir sergi hazırlıyoruz. Uzun yıllardır Schleswig-Holstein Müzik Festivali ile birlikte de ortak projeler geliştiriyoruz. SHMF her yıl farklı bir besteciye odak noktasına alır. Birlikte “Çaykovski ve Brahms”, “Mendelssohn ve Brahms” ya da “Mozart” temalı sergiler hazırladık. Arşivlemek istediğimiz için her bir sergi için özenle kataloglar da hazırlandı. Geçmiş yıllardaki sergilerin kataloglarına da internet sayfamız üzerinden ulaşılabilir.

Çaykovski’nin Lübeck’i ziyaret ettiğini biliyor muydun? Çaykovski ve Brahms sergimizi hazırlarken Çaykovski’nin günlüğünü de incelemiştik. Karşımıza bir anda Lübeck ile alakalı bilgiler çıkmış ve çok şaşırmıştık. Lübeck’te nerede konakladığı ve neler yaptığıyla alakalı detaylı notlar da vardı. 7 Mayıs’tan itibaren ziyarete açılacak olan yeni sergimizin teması ise “Genç Brahms”. Brahms’ı genellikle yaşlılık dönemi fotoğraflarındaki sakallı ve ağır başlı haliyle biliriz. Aslında Brahms da bir zamanlar kanı

J. Brahms, Op. 26 Piyanolu Dörtlü, 2. Bölüm 1. Versiyon (© Brahms Institut)

(7) J. Brahms, Op. 26 Piyanolu Dörtlü, 2. Bölüm 2. Versiyon (© Brahms Institut)

J. Brahms, Konser Programı, Viyana 29.11.1862
(© Brahms Institut)

deli akan, Romantik dönem edebiyatıyla ilgilenen, E.T.A. Hoffmann okuyan bir gençti. Gençlik fotoğraflarını, alışık olduğumuz yaşlı Brahms ile kıyasladığımız zaman neredeyse aynı kişi olmadıklarını düşünüyoruz. Brahms'a daha farklı bir bakış açısıyla yaklaşabilmek adına bu yılki sergi için bu temayı seçtik. Sakallı, ciddi, otoriter ve ağır başlı bir "Senfoni Bestecisi" olmadan önce nasıl bir Brahms vardı? Op. 9 Schumann Varyasyonları'nı ya da Op. 10 Baladlar'ını bestelediği dönemlerde besteci olarak nasıl bir profil çiziyordu? Yeni sergimizin odak noktasında bu gibi noktalar olacak.

Enstitü ve müzeden sonra son olarak Brahms Festivali'ne değinmek istiyorum. Her yılın Mayıs ayında Musikhochschule Lübeck ile birlikte gerçekleştirdiğiniz festivalden de söz edebilir misiniz?

1991 yılında enstitünün kuruluşuyla birlikte

Brahms Festivali de hayata geçirilmiş ve o günden beri de festival kendini geliştirmeye devam ediyor. Brahms Festivali ilk yıllarında sadece profesörlerin konser verdiği, okulun vitrini görevini üstlenen bir haftalık bir oda müziği festivaliydi. Son senelerde program komitesiyle birlikte her yıl için yeni bir *motto* belirlemeye ve festivalin içeriğini daha da zenginleştirmeye başladık. Başlarda öncelikle Brahms ve çevresi ile alakalı temalar belirliyorduk. Son yıllarda bakış açımızı biraz daha genişletmeye başladık. Yurt, uzak ya da özlem şimdiki kadar belirlediğimiz ilginç temalardan bazıları. Yurt insanlar için hangi anlam ve duyguları içinde barındırıyor? Bu anlam ve duygular geçmişte ve günümüzde müzikle nasıl ifade edilmiş? Brahms ile dolaylı yoldan da olsa bir bağlantı kurabilir miyiz? Birlikte bu gibi sorular üzerine kafa yoruyoruz. "Brahms ve İtalya" da festivalin özellikle keyifli olduğu yıllardan bir tanesiydi.

Bu yılki temasımız ise "Hayali / Fantastik". Çıkış noktamız 200. ölüm yıl dönümü nedeniyle E.T.A. Hoffmann oldu. Romantik dönem edebiyatında yazdığı fantezi türünde romanlarla çok büyük ses getirmiş ve Robert Schumann ile Johannes Brahms başta olmak üzere dönemin birçok önemli bestecisini de etkilemiş bir yazar. Aynı zamanda da besteci. Hem edebiyat hem müzik ile profesyonel anlamda uğraşmış gerçek bir Romantik dönem sanatçısı.

Okuldaki meslektaşlarımla birlikte her yıl bu festivali tasarlamak benim için özellikle çok keyifli bir uğraşı. Festival yöneticisi olarak elbette daha farklı türde sorumluluklarım da var. Ancak Brahms Festivali özünde gerek planlama gerek icra sürecinde profesörlerin, öğrencilerin ve okul orkestrasının bir araya geldiği bir aile festivaline dönüştü. 30 yılı aşkın süredir verdiğimiz eğitimin yanında kesintisiz olarak bu festivali de hayata geçiriyor oluşumuz sanırım pek eşine rastlanır bir durum değil. Diliyorum ki Brahms Festivali ilerleyen yıllarda da büyüme ve kendini geliştirmeye devam edecek.

BÖYLE BUYURDU MÜZİK
Muzaffer Çorlu
muzaffercorlu@gmail.com

Mistisizm ve Müzik

Semavi dinlerden paganizme, budist törenlerindeki zil kullanımından tasavvuf felsefesinden doğan sema törenlerine kadar sirayet eden müziği, "dini" veya "din dışı" diye sınıflandırmak ne kadar doğru?

Günümüzde "dini müzik" dediğinde, genel kabul görmüş bir tanım ve çerçeveden bahsetmek mümkün, evet. Fakat tarih boyunca bazı inanışlarda kati şekilde yasaklanırken, başka coğrafyalarda tam aksine dini ritüellerin ayrılmaz bir parçası olarak karşımıza çıkıyor müzik. Kimi kültürlerde katı kurallar dahilinde bestelenip icra edilirken; başka inanışlarda ise dile gelmeyi, derinlerde olanı, maddenin ötesini fark etmeyi sağlayan meditatif bir araç olarak kullanıldığını görüyoruz. Her ne kadar ana başlığımız müzik olsa da işin içine dinler, mezhepler, ayinler, terennüm edilen dualar ve her şeyin özünü teşkil eden inançlar girince ister istemez kelimelerimi de dikkatli seçmeye çalışıyorum. Ama bence Bach'ın kilise müziğini sabah ezanından,

Mozart'ın *Requiem*'ini Mevlevi musikisinden ayrı tutmak pek mümkün değil. Kişisel inanışlar doğrultusunda bir tarafı daha yakın hissetmek anlaşılabilir bir durum elbette. Lakin diğerlerini reddedip birinin ötekinden daha ulvi veya üstün olduğunu savunmak, yapılabilecek hataların başında geliyor kanımca.

Dini müzikler tarihi incelendiğinde, özellikle Batı'daki ilk Hristiyan örneklerin aslında Yahudi kökenli olduğu, buna ek olarak Suriye Ortodoks kilisesinden de epeyce etkilendiğini görebiliriz. En yaygın biçimiyle chant'lar; genelde dini bir metne dayalı, solo veya koral, çoğunlukla da akapella seslendirilen müziklerdi. Hristiyanlıktaki birçok mezhep, ritüellerinde chant'ları kullandı ve giderek gelişen bu form

